

Тетяна ЦАЛЬ,

консультантка КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників Вінницької міської ради»

Формування читацької компетентності на уроках літератури – ключ до успіху

Читання і навчання – це єдиний шлях до вільного суспільства.

Джон Кеннеді

Формування читача, читацької компетентності школярів є актуальною педагогічною проблемою, оскільки в умовах розвитку інформаційних технологій помітним є згасання інтересу учнів до художнього слова, що негативно позначається на їхньому подальшому розвитку й житті.

У Національній доктрині розвитку освіти особлива увага звертається на формування світогляду, розвиток творчих здібностей, читацьких умінь і навичок учнів (учениць) з метою самореалізації особистості. Цей процес має відбуватися неперервно, утворюючи певну систему протягом усього шкільного вивчення літератури. З огляду на це виникає необхідність удосконалення методики викладання як української літератури, так і зарубіжної літератури в цілому, зокрема щодо формування читацьких умінь в учнів; побудови такої системи уроків, яка допоможе простежити зростання учня-читача у процесі вивчення літератури.

Сучасний світ мінливий, сповнений неочікуваних моментів та часто двозначний. Для того, аби добре почуватись у таких умовах, діти мають швидко адаптуватися, критично мислити та бути гнучкими.

Українська література є невід'ємною складовою національної культури нашого народу. Як інші види мистецтва, вона здатна збагачувати внутрішній світ учнів, формувати суспільно-ціннісні орієнтири, активізувати морально-етичний потенціал, розвивати естетичні смаки та інтелект. Основна мета сучасної літературної освіти – формувати уважного читача з добре розвиненими творчими, розумовими, пізнавальними здібностями, який у процесі роботи над твором, максимально наближаючись до авторського задуму, готовий до критичної, вираженої оцінки. Завдання вчителя літератури – виховати особистість, яка вміє самовиражатися й адаптуватися до незвичних життєвих реалій, відстояти власну точку зору і власну гідність, бути активною, ініціативною, наполегливою у досягненні поставленої мети, і водночас – співчутливою й милосердною.

Читацька компетентність – складне багатокomпонентне особистісне утворення, що стосується опрацювання читачем текстів різних видів (не лише художніх). Вона є базовою складовою комунікативної й пізнавальної компетентностей, передбачає оволодіння учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу дитині відповідно до її вікових можливостей самостійно орієнтуватися в колі читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – їх читати, розуміти, знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Сучасні діти прогресивні, більш пристосовані до життя, мобільні, володіють великим обсягом інформації, яку вони отримують з різних джерел. В умовах розвитку інформаційних технологій телевізор, комп'ютер, електронні ігри спричинили згасання інтересу учнів до художнього слова, що негативно позначається на їхньому подальшому житті. Більшість дітей обирають більш доступні та простіші джерела інформації, що не потребують надмірних зусиль. Тому інтернет поступово починає займати головне місце в дозвіллі дитини. Доступність відео,

малюнків, рекламних постерів – це основна перевага всесвітньої інформаційної мережі над звичайною книгою. Як наслідок, в учнів, які мало читають, знижується техніка читання, зникає любов до художнього слова, втрачається здатність будувати та грамотно висловлювати власні судження. Сьогодні ми маємо покоління дітей з «кліповим мисленням». Воно сприймає інформацію поверхово, через зображення, часто відсутня концентрація уваги. Читацька неграмотність – проблема українських школярів. Неправильно говорити, що сучасні діти не читають. Вони читають, проте це зовсім інший вид читання. Сьогодні загальновизнаним є той факт, що наше розуміння поняття читацької грамотності змінюється. Навички читання, які вважалися потрібними для розвитку особистості 20 років тому, відрізняються від тих, які потрібні сьогодні.

Особливої актуальності в методиці викладання літератури набуває проблема формування читацької компетентності учнів як цілісної системної якості особистості, що проявляється у здатності до оволодіння комплексом знань про художню літературу, її теорію та історію, а також літературно-творчими умінями, досвідом і способами діяльності у цій галузі. Саме у процесі навчання відбувається становлення читача, що здатний до самостійної читацької, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий розвиток, формуються уявлення й поняття, збагачуються почуття, виховується потреба в систематичному читанні. Мета читання – формування читацької компетентності учнів, яка є базовою складовою комунікативної й пізнавальної компетентності, ознайомлення учнів з літературою як мистецтвом слова. Цілеспрямоване формування читацької компетентності залежить передусім від рівня мовленнєвого розвитку учнів як необхідної передумови засвоєння основ наук, психічного, особистісного та соціального розвитку. Тому формування й розвиток мовленнєвих умінь і навичок, провідною з яких є повноцінна навичка читання, є одним із головних завдань педагогів.

Формування стійкого інтересу до читання – одне з найважливіших завдань учителя літератури. Адже читання – це не просто спосіб проведення часу, а ключ до саморозвитку, розширення кругозору та

формування критичного мислення. Чому важливо розвивати читацьку компетентність? Читацька компетентність, безперечно, сприяє розширенню світогляду школярів, розвиває мовлення, формує критичне мислення, розвиває інтелект та підвищує ефективність навчання. Формування читацької компетентності на уроках літератури є важливим аспектом загальної освіти, який сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та культурної обізнаності учнів.

Ось кілька стратегій, які можуть бути корисними для формування читацької компетентності:

- ✓ **вибір різноманітного літературного матеріалу** (ознайомлення з творами класичної, сучасної та світової літератури);
- ✓ **створення інтерактивного середовища** (проведення дискусій, рольових ігор та інсценізацій художніх творів);
- ✓ **сучасні технології в освітній діяльності** (використання інтерактивних методів навчання, ШІ, хмарних технологій, мультимедійних презентацій, геймофікацію тощо);
- ✓ **стимулювання творчості** (створення творчих проєктів, колажів, постерів, коміксів, буктрейлерів, хронолайнерів, написання власних творів тощо);
- ✓ **індивідуальний підхід** (врахування індивідуальних інтересів дітей та рівня підготовки кожного учня (учениці));
- ✓ **оцінювання та зворотній зв'язок** (проведення рефлексивних вправ щодо прочитаних творів).

Поєднання традиційних та інноваційних методик у процесі формування читацької компетентності школярів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, формує свідоме ставлення до нього, допомагає поглибленому сприйняттю художнього твору, розвиває навички критичного мислення, спілкування тощо. Важливою умовою підвищення рівня читацької компетентності учнів на уроках літератури є урізноманітнення прийомів навчання, видів роботи, які виконують учні, зокрема, використання інтерактивних методів. Формувати читацьку компетентність необхідно впродовж усього курсу вивчення літератури на всіх етапах уроку. Використовувати найменшу можливість, аби спонукати учня діяти самостійно, міркувати не лише над виучуваним матеріалом, а й над власними діями та своїм внутрішнім світом, осмислювати поступ у читацькому й особистісному розвитку. Важливо забезпечити системність і

систематичність процесу, зокрема для формування організаційно-діяльнісних умінь, особливо в умовах, коли в навчальній програмі не передбачено часу на оволодіння ними.

Сучасний учень вважає читання заняттям непрестижним, нудним і зайвим, віддаючи перевагу екранним засобам здобуття інформації. Проблема залучення учнів до читання. Сформувати читацьку компетенцію вчитель літератури зможе тільки у процесі комплексного вирішення таких завдань:

- ✓ зацікавити учнів читанням;
- ✓ розвивати цей інтерес до створення постійної потреби у читанні;
- ✓ навчити дітей обирати літературу, враховуючи вікові та особистісні інтереси;
- ✓ створити належні психолого-педагогічні умови школярам для сприйняття розуміння та оцінки прочитаного;
- ✓ забезпечити певні знання учнів з теорії та історії літератури, літературної критики;
- ✓ формувати в них навички аналізу художнього твору;
- ✓ організувати дослідницьку роботу школярів;
- ✓ розвивати їхнє усне та писемне мовлення;
- ✓ працювати над постійним удосконаленням естетичного смаку учнів.

Сучасний вчитель намагається зацікавити учнів художнім твором, пробуджує в них інтерес до його прочитання, А вже потім, використовуючи всі структурні елементи уроку, розмаїття методичної палітри, навчає їх виходити за межі художнього твору, робити власні висновки і формувати власні правила життя. Поєднання традиційних та інноваційних методик у процесі формування читацької культури сприяє кращому засвоєнню матеріалу, формує свідоме ставлення учнів до процесу навчання, розвиває навички критичного мислення, спілкування, творчого пошуку. Зростає інтерес до літератури як до мистецького явища. Отримані на уроках літератури навички роботи з текстом допомагають учням ефективніше засвоювати знання з інших предметів.

Залучивши дитину до читання, вчителі-словесники розв'язують ряд важливих завдань: формування читацьких компетентностей та збагачення внутрішнього світу, формування сильного характеру, широкого світогляду, розвиток інтелекту, творчих здібностей, естетичних смаків.

Отож, уміти читати, бути читачем – це високе мистецтво, і йому потрібно наполегливо вчитися. А формувати читача – це спільна справа, і її можна успішно вирішити тільки спільними зусиллями науки, педагога, учня. Лише живе, емоційне, різноманітне за своїми прийомами проведення уроків літератури, позакласних заходів привертає й утримує увагу дітей, розвиває інтерес до книги, читання, який потім не згасне й у подальшому дорослому житті.

Читацька компетентність – це не просто вміння розпізнавати літери та слова. Це здатність розуміти, аналізувати, оцінювати та інтерпретувати різноманітні тексти.

Високий рівень читацької компетентності є ключем до успішного навчання та особистісного розвитку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаренко Н. В. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA-2018. Український педагогічний журнал. 2020. № 2. С. 96–103.
2. Піддубний М. Формування читацької компетентності школярів: проблеми і пошуки // Науково-практичний семінар методистів української мови та літератури.- Рівне, 14.11.2018.
3. Фасоля А. М. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо. Дивослово. 2017. № 9. С. 8–15.
4. Яценко Т. О. Формування читацької грамотності учнів як новий орієнтир сучасної шкільної літературної освіти. Електронний збірник наукових праць ЗОІППО. 2021. № 4(46).